

การตีความในพุทธปรัชญาเถรวาท INTERPRETATION IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

พูนศักดิ์ กมล, พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง)

Poonsak kamol, PhraWorawut Wisutthimethi (Othong)

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaiyaphum Buddhist College

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, PhraNakhonSiAyutthaya

Corresponding author, e-mail: warawut19952538@G-mail.com,

poonsakkamol@gmail.com

บทคัดย่อ

การตีความกับภาษาในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ถือว่าภาษาเป็นเครื่องมือช่วยในการสื่อสาร ทำให้ชาวโลกได้รับรู้กัน เป็นระบบภาษาของชาวโลก เป็นถ้อยคำสำนวนของชาวโลกถือเป็นสิ่งที่ชาวโลกบัญญัติขึ้นมาใช้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับการใช้ภาษา การสื่อสารธรรมให้เข้าถึงบุคคลทั่วไปได้ง่ายขึ้น คือมีพุทธพจน์ตรัสว่า จิตเหล่านี้ล้วนจัดว่า เป็นโลกสมัญญา เป็นโลกนิรุตติ เป็นโลกโวหาร เป็นโลกบัญญัติ ตถาคตใช้อยู่แต่ ไม่ยึดติดกับโลกทั้งหลาย พุทธพจน์ในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ภาษาในพุทธศาสนาเถรวาทมีประสิทธิภาพมากในการสื่อสารกันอีกระดับหนึ่ง แต่ต้องขึ้นอยู่กับบริบทในทางสังคม ที่สร้างระบบภาษาขึ้นมาใช้ภาษาสองลักษณะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือภาษาสามัญ และภาษาปรมัตถ์ พุทธองค์ทรงใช้กับบุคคลที่ต่างกันบุคคลผู้มีปัญญาเลิศพระองค์ทรงใช้ภาษาปรมัตถ์ ที่มุ่งตรัสถึงแก่นแท้ที่เป็นความจริง หากตรัสสอนคนที่มีปัญญาไม่ถึงขั้นนั้นมักทรงเลือกใช้ภาษาสามัญ เพื่อแสดงถึงความเป็นจริงเบื้องต้นแล้วสรุปชี้แจงเพื่อให้ได้เห็นถึงความเป็นจริงในภาษาปรมัตถ์ เช่น ดังข้อความที่กล่าวว่า เธอจงวิตเรื่อนี้ เรือที่เธอวิตแล้วจะถึงเร็ว ข้อความดังกล่าว ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจใหม่ หรือหมายถึงอะไร แต่ยังคงใช้เรือในความหมาย ที่ใช้เป็นพาหนะทางน้ำ อาจต้องตีความหมายใหม่ว่า พระพุทธองค์ทรงหมายถึงอะไร การวิตน้ำหมายความว่าอย่างไร การวิตอะไรเพื่อให้ออกจากเรือ เรือที่วิตน้ำออกไปแล้วจะถึงเร็ว คืออะไรบ้าง เป็นการใช้ภาษาสามัญในการสื่อสาร ใช้เป็นการอุปมาเพื่อเปรียบเทียบว่า ร่างกายมนุษย์หมายถึงเรือ การวิตน้ำเป็นการปฏิบัติเพื่อสลัดน้ำ คือความคิดเห็นที่ผิด หมายถึง การถึงฝั่งแห่งพระนิพพานอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การตีความ, พุทธปรัชญาเถรวาท, พระไตรปิฎก, แนวคิด

Abstract

Interpretation and language in Theravada Buddhist philosophy consider language as a tool to help communicate, allowing people of the world to know each other. It is a world language system. The words of the world are considered to be something that people of the world have established for use. The Buddha and the use of language, communicating Dharma to reach the general public more easily, is the Buddha's words that these minds are all considered worldly concepts, worldly ideology, worldly conventions. The Tathagata uses them but does not cling to the world. The Buddha's words in this section show that the language in Theravada Buddhism is very effective in communicating to each other at another level. But it depends on the social context that creates the language system. The Buddha uses two types of language, common language and ultimate language. The Buddha uses it with different people. People with excellent wisdom use ultimate language that aims to speak about the essence of the truth. If teaching people who do not have enough wisdom, he often chooses common language to show the basic truth and then summarizes and explains to make people see the truth in ultimate language. For example, in the passage that says, "You should bail this boat. The boat you bail will arrive quickly." This statement is considered something that needs to be understood in a new way, or what does it mean? But still using a boat in the meaning of a water vehicle, it may need to be reinterpreted as to what the Buddha meant. What does it mean to bail out water? What does bail out to get out of the boat? What does a boat that bails out water to reach quickly mean? It is the use of common language in communication. It is used as a simile to compare that the human body means a boat. Bailing water is a practice to shake off water, which is a wrong view. It means truly reaching the shore of Nirvana.

Keyword: Interpretation, Theravada Buddhist Philosophy, Tripitaka, Concept

บทนำ

ในคติความเชื่อเกี่ยวกับธรรมเนียมจารีต และประเพณีของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้น พระไตรปิฎกทั้งหมดถือว่าเป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า (พุทธวจน) การที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดจะเป็นพุทธวจนตามแนวทางเถรวาท ไม่จำเป็นต้องหมายความว่า สิ่งนั้นเป็นคำพูดของพระพุทธเจ้าในประวัติศาสตร์ข้อความและคำสอนที่พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสโดยตรง แต่สอนโดยสาวกของพระองค์ อาทิ เช่น เถาะคาถาถือเป็นคำพูดที่ดี (สุภาษิต) และเป็นการแสดงออกถึงธรรมะจึงถือเป็นพุทธวจนอีกด้วย การตีความพระวจนะของพระพุทธเจ้านั้นถือว่าเป็นศูนย์กลางของขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีของ

พระพุทธศาสนาแบบฝ่ายเถรวาท ด้วยสาเหตุนี้ หลักคำสอนเถรวาทจำนวนมาก จึงได้รับการพัฒนาใน อรรถกถา และอรรถกถาย่อยของพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ตีความหลัก และนักวิจารณ์ในฝ่าย พระพุทธศาสนาเถรวาทที่สำคัญที่สุด คือพระภิกษุผู้ทรงปัญญาในคริสต์ศตวรรษที่ 5 ชื่อว่าพระพุทธโฆสะ เถระ ซึ่งเขียนคำอธิบายเกี่ยวกับพระไตรปิฎกส่วนใหญ่ คือตำราตีความที่สำคัญของฝ่ายเถรวาทที่สำคัญ สองเล่ม คือเปตโกปเทส และเนตติปกรณ์ (ราวคริสต์ศตวรรษที่ 1) ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผลงานของท่าน พระมหากัจจายนะเถระ ตำราทั้งสองเล่มใช้แนวทางค่อยเป็นค่อยไปสู่พระนิพพานเป็นเครื่องมือตีความ เพื่ออธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้า ในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับทั้งพระภิกษุ และฆราวาสตำราทั้งสองเล่มนี้ ถือว่า โครงสร้างของธรรมะนำมาจากแนวทางค่อยเป็นค่อยไป โดยแบ่งประเภทของบุคคลต่าง ๆ (บุคคล ธรรมดา ผู้เริ่มต้น และผู้ฝึกหัด) และประเภทบุคลิกภาพ (พนารัตน์ จันทรสิทธิเวช, 2560)

รวมถึงสูตรต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าตรัสกับบุคคลแต่ละประเภท (สูตรเกี่ยวกับศีลธรรม สูตร เกี่ยวกับปัญญาที่แจ่มแจ้ง สูตรเกี่ยวกับภาวนา) สูตรแต่ละประเภทมีไว้เพื่อนำบุคคลแต่ละประเภท เพื่อ นำไปสู่เส้นทางที่ค่อยเป็นค่อยไปสู่พระนิพพานนั่นเอง คัมภีร์เนตติปกรณ์นั้นได้กำหนดแนวปฏิบัติ 5 ประการ (นัยยะ) และโหมด 16 โหมด (หาระ) สำหรับการชี้แจงความสัมพันธ์ระหว่าง แบบแผนทางภาษา ของข้อความ (พยัญชนะ) และความหมายที่แท้จริง (อรรถะ) ที่จะนำไปสู่การตีความอย่างถูกต้องชัดเจน และมีความกระจ่างแจ้งยิ่งขึ้นไปอีกด้วย จึงทำให้การตีความทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีความ ชัดเจนมากยิ่งขึ้นไป และมีความละเอียดครบถ้วน ความสมบูรณ์ของตัวบทเนื้อหาต่าง ๆ อีกด้วย จึงทำให้ เกิดความรู้เกี่ยวกับการตีความที่น่าเชื่อถือได้ดี

การตีความกับภาษาในพุทธปรัชญาเถรวาท

นักวิชาการด้านปรัชญาตะวันออก ได้กล่าวถึงการตีความกับภาษา ในพุทธปรัชญาเถรวาท เอาไว้ว่า ในทัศนะคติของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ซึ่งได้กล่าวเอาไว้ว่า ภาษานั้นถือว่าเป็นเครื่องมือใน การสื่อสารที่ชาวโลกทั้งหลายได้รับรู้กัน ซึ่งเป็นระบบภาษาของชาวโลกทั่วไป โดยเป็นถ้อยคำสำนวนของ ชาวโลกทั่วไป และถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ชาวโลกนั้นได้บัญญัติขึ้นมา จึงสมดังพระพุทธพจน์ที่ได้ตรัสเอาไว้ว่า จิตเหล่านี้ล้วนจัดว่าเป็นโลกสมัญญา เป็นโลกนิรุตติ เป็นโลกโวหาร และเป็นโลกบัญญัติ พระตถาคตจึงใช้ อยู่แต่ว่า ไม่ยึดติดกับโลกทั้งหลาย ซึ่งจากพระพุทธพจน์ในข้อนี้เอง จึงได้แสดงให้เห็นว่า ภาษาใน พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ได้มีประสิทธิภาพอย่างมาก ในการสื่อสารกันอีกระดับหนึ่ง แต่ว่าอาจจะต้อง ขึ้นอยู่กับบริบทในทางสังคมนั้น ที่ได้สร้างระบบภาษานั้นขึ้นมา ซึ่งก็ได้หมายความว่า ภาษานั้นอาจจะมีความหมาย ต่อเมื่อมันถูกสื่อสารกันในบริบททางสังคมที่ได้รับรู้ภาษานั้นร่วมกันนั่นเอง ซึ่งจากข้อความใน พระพุทธพจน์ ในตอนสุดท้ายที่ได้กล่าวว่า (ปรุตม์ บุญศรีตัน, 2550)

พระตถาคตก็ใช้อยู่แต่ก็ไม่ได้ยึดติดกับโลก ซึ่งจากตรงนี้เองจึงได้แสดงให้เห็นว่า พระสัมมาสัม พุทธเจ้าในฐานะที่เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ของโลก ที่ท่านได้ดำรงอยู่ในกรอบของกาลเวลา และใน สถานที่ต่างๆ ที่มีระบบอีกภาษาหนึ่ง จึงถือว่าเป็นสิ่งธรรมดา ที่พระองค์อาจจะต้องสื่อสารกัน ด้วยตัว รูปแบบภาษาที่สังคมได้รับรู้ร่วมกันในขณะนั้นเอง อย่างไรก็ตาม พระพุทธองค์ทรงใช้ภาษาอย่างรู้เท่าทัน

โดยท่านไม่ยึดถือภาษาว่า เป็นตัวสัจธรรมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนั่นเอง เพราะว่าภาษานั้นได้มีข้อจำกัด และเป็นความสัมพันธ์ ที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยม ของสังคมในยุคต่อมานั่นเอง นายเดวิดเจ กุลปาหนะ ได้กล่าวถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ว่า พระองค์ทรงเป็นผู้รู้โลกแห่งประสบการณ์ของมวลมนุษยชาติทั้งหลาย ในฐานะที่เป็นกระแสที่สืบเนื่องกัน ซึ่งไม่ได้มีพระประสงค์ที่ยอมรับภาษา ในฐานะที่เป็นภาวะที่เที่ยงแท้ถาวรแน่นอน ภาษาจึงเหมือนกับสิ่งอื่นที่ล้วนตกอยู่ในกระแส แห่งการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องเสมอมา องค์ประกอบพื้นฐานของภาษา กล่าวคือตัวอักษรนั้น ไม่ได้เป็นตัวแทนของภาวะ ที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงไม่ได้เลย (พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, 2548)

หากแต่ว่าเป็นระบบสมมุติบัญญัติ ที่มนุษย์ทั้งหลายได้นำมาใช้ เพื่อให้สอดคล้องกันกับสถานการณ์ในทางสังคม ในอีกความหมายหนึ่งกล่าวคือถ้อยคำ หรือตัวอักษรนั้น คือสิ่งที่ใช้แทนโน้ตทัศน์ของมวลมนุษยชาติ และถ้าหากว่าโน้ตทัศน์ของมนุษยชาติ ได้ถูกระทบจากความเปลี่ยนแปลงไป ในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรมทางวัตถุต่างๆ ไม่มีเหตุและผลใดเลย ที่มักจะคิดว่าเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกมานั่นเอง ซึ่งมีโน้ตทัศน์เช่นนั้น อาจยังคงอยู่อย่างไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดเลย และพุทธปรัชญาเถรวาทได้มีทัศนะต่อภาษาที่ว่า ภาษานั้นถือได้ว่าเป็นเครื่องมือในการสื่อสารของมวลมนุษย์ เพื่อให้เข้าใจถึงสิ่งที่มนุษย์ทั้งหลาย ได้พยายามสื่อสารกับอีกฝ่ายเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย แต่อาจจะสื่อสารกันให้เข้าใจกันได้นั้น ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ว่าตัวของผู้ที่สื่อสารนั้น ต้องอยู่ในสังคมที่ใช้ภาษาเดียวกัน (วีรชาติ นิมนองค์, 2559)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับการใช้ภาษา

นักวิชาการด้านปรัชญาตะวันออกได้กล่าวว่า พุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ได้มีทัศนะคติต่อภาษาว่า เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารของมวลมนุษยชาติ เพื่อให้เข้าใจถึงสิ่งที่มวลมนุษยชาติพยายามสื่อสารกันกับอีกฝ่าย ให้ที่จะได้เข้าใจซึ่งกันและกันได้ การใช้ภาษาจึงถือว่า ได้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการสั่งสอนธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในการใช้สำหรับประกาศพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ เพื่อให้ชาวโลกได้รับรู้และได้เข้าใจ และได้นำไปประพฤติปฏิบัติตาม การใช้ภาษาในการประกาศ พระสัทธรรมของพระพุทธองค์ มักจะมีลักษณะเป็นเช่นไร รูปแบบการตีความพระคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเอาไว้ว่า (พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, 2548)

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้ภาษาของพระพุทธเจ้า กล่าวคือคำที่พระพุทธองค์ใช้นั้นถือว่า เป็นคำพูดที่ใช้พูดกันอยู่ในยุคนั้นเอง ได้แก่ คำว่า วิชชา กัตติ ธรรม กัตติ พรหมจรรย์ กัตติ พระธรรมวินัย กัตติ แม้กระทั่งคำว่า นิพพาน กัตติ ที่ได้แสดงถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ในตามทัศนะคติของพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งจัดว่าเป็นคำที่ชาวอินเดียทั้งหลายในยุคนั้น ใช้พูดคุยสนทนากันและได้สอนกันอยู่แล้วนั่นเอง แต่ว่าพระพุทธองค์ ในฐานะที่ทรงเป็นนักปฏิบัติ นักปฏิรูป และนักอนุรักษนิยม จึงได้ทรงนำมาใช้ โดยการร้อยความหมายเก่าทิ้งเสีย แล้วจึงได้สร้างขึ้นใหม่ หรือได้ให้ความหมายแบบใหม่ในทัศนะของพระองค์แทนในแง่รูปแบบของศัพท์จึงเหมือนกันมาก แต่ทว่าในแง่ของด้านความหมาย มีความแตกต่างกันมากเช่นคำว่าธรรม ที่ท่านท้าวสัทัมบดีพรหม ท่านได้กล่าวถึงเมื่อครั้งที่ได้กราบทูลอาราธนา ให้พระพุทธเจ้าทรง

แสดงพระสัทธรรม ซึ่งทำาสหัมบดีพรหมได้ใช้คำว่าธรรม แต่ทว่าใช้ในความหมายของธรรมที่ไม่สะอาดบริสุทธิ์ (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, 2548)

ดุจดังข้อความที่ได้กล่าวว่า ธรรมที่ผู้มีมลทินทั้งหลาย ได้คิดกันแล้วไม่สะอาดไม่บริสุทธิ์ และไม่ปรากฏอยู่ในชาวมคธทั้งหลายมาก่อน จึงขอให้พระองค์ทรงเปิดอริยมรรค ที่เป็นประตูลู่พระนิพพานด้วยเถิด ท่านอาฬารดาบส และท่านอุทกดาบสจึงได้ใช้คำว่าธรรม สำหรับเรียกคำสอนในสำนักของท่านทั้งสองเช่นกัน แต่ว่าสำหรับคำอื่นที่มีลักษณะเดียวกันเช่นคำว่า พรหมจรรย์ และคำว่า พระธรรมวินัย โดยมีนัยเดียวกันนั่นเอง กล่าวคือมักจะเป็นคำที่ใช้กันทั่วไป ในสำนักต่าง ๆ ของอินเดียในยุคนั้น ๆ สมดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสเล่าถึงตอนที่ ได้เสด็จเข้าไปขอศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ อยู่ในสำนักของพระอาจารย์ทั้งสอง กล่าวคืออาฬารดาบส และอุทกดาบสได้กล่าวเอาไว้ว่า ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะประพฤดิพรหมจรรย์ในพระธรรมวินัยนี้ (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, 2548)

ถ้อยคำเหล่านี้มันได้มีการใช้กันแล้ว ในสำนักของพระอาจารย์ทั้งสองท่าน ความเหมือนที่ต่างกันนี้ จึงได้อยู่ที่การให้ความหมาย และเนื้อหาเฉพาะในแต่ละสำนักว่า ได้มีความมุ่งหมายเฉพาะธรรมหรือมุ่งหมายในสิ่งใด ดังนั้น ความเหมือนกันจึงได้อยู่ที่รูปศัพท์ที่ใช้ หรือโดยพยัญชนะเท่านั้นเอง แต่ว่าโดยความมุ่งหมายแล้ว อาจจะมีมีความแตกต่างกันอีกด้วย เช่น คำว่า ธรรม ในตามทัศนคติของท่านอาฬารดาบส หมายถึง หัวข้อธรรมะแบบชั้นสูงในสำนักนี้ ได้แก่ อากิญจัญญายตนฌาน ในตามทัศนคติของท่านอุทกดาบส คือเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน แต่ว่าในความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งคำเหล่านี้ หมายถึง วิชชาสาม อริยสัจสี่ และปฏิจจสมุปบาท อาจจะหมายเอาเป้าหมายสูงสุด คือพระนิพพานก็เป็นไปได้ทั้งนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนั้น คือได้เมื่อตรัสชี้ชวนให้เหล่าปัญจวัคคีย์ ทั้งห้าตนได้สำนึกผิด และให้หันมารับฟังพระองค์สอน ก็ได้ทรงใช้คำว่าพรหมจรรย์ ที่ถือว่าเป็นคำที่เชิญชวน เพื่อให้เหล่าปัญจวัคคีย์ทั้งห้าตนคิดได้ว่า ถ้าพวกท่านได้ปฏิบัติตามที่เราได้สั่งสอนแล้ว ในไม่ช้าพวกท่านก็จะทำให้แจ้งในคุณที่ยอดเยี่ยมที่สุด (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, 2548)

กล่าวคือเป็นที่สุดแห่งการประพฤดิพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรทั้งหลาย ได้ออกจากเรือนแล้วได้บวชเป็นบรรพชิตต้องการ ด้วยสติปัญญาของตนในปัจจุบัน ในการใช้คำเพื่อเป็นอุบายวิธีแสดงให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น และเพื่อให้เข้าถึงสิ่งที่ตรัสรู้แล้วนั่นเอง พระพุทธองค์จึงทรงใช้คำที่มีใช้กันอยู่แล้วในสมัยนั้น ถือว่าเป็นที่เข้าใจกันเป็นอย่างดี ว่าได้หมายถึงอะไร แต่ก็ได้ทรงให้ความหมายแบบใหม่ตามทัศนคติของพระองค์เอง เพื่อดึงดูดความสนใจ ให้เข้าสู่ความหมายแบบใหม่ที่จะทรงประสงค์ให้เข้าใจและรับรู้ตามได้นั่นเอง ดังข้อความที่ได้กล่าวถึงประเด็น ในการใช้ภาษานี้เอาไว้ ในหนังสือเรื่องพุทธธรรม โดยมีใจความตอนหนึ่งว่า การที่ต้องสอนพุทธธรรมในท่ามกลางวัฒนธรรมแบบพราหมณ์ และคติความเชื่อตามลัทธิต่าง ๆ ของพวกสมณะพราหมณ์ในยุคสมัยนั้น จึงทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาจจะต้องทรงเกี่ยวข้องกับถ้อยคำ ในทางศาสนาต่าง ๆ และในลัทธิความเชื่อเหล่านั้น (วีรชาติ นิมอนงค์, 2559) อาจจะโดยการทรงรับฟัง และการตรัสพาดพิง และการกล่าวถึงอีกด้วย โดยที่พระพุทธองค์ได้ทรงมีพระประสงค์ในพุทธธรรมที่ใช้เผยแผ่ให้เป็นที่ยอมรับได้ง่าย เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ในเวลาที่รวดเร็วที่สุด จึงปรากฏว่าพระพุทธองค์นั้น ได้ทรงมีวิธีการปฏิบัติต่อถ้อยคำทางศาสนาต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตอีกอย่าง

หนึ่งว่า พระพุทธองค์ทรงสามารถหักล้างความเชื่อในรูปถ้อยคำที่ใช้ ได้ทรงหักล้างเฉพาะตัวความเชื่อที่แบบแผนอยู่ ซึ่งเป็นความหมายของถ้อยคำเหล่านั้น (วีรชาติ นิมนงค์, 2559)

กล่าวคือพระพุทธองค์จึงไม่ทรงที่จะปฏิเสธ หรือหาวิธีการขัดแย้งด้วยวิธีการที่รุนแรง แต่ว่าทรงนิยามเกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงแบบไม่รู้สีกตัวนั่นเอง หรือแบบโอนอ่อนผ่อนตามมากกว่า และพระพุทธองค์จึงทรงนำคำที่ถูกบัญญัติ ที่ใช้อยู่ในศาสนาเดิม นำมาใช้ในความหมายแบบใหม่ ตามแนวพุทธธรรมโดยเฉพาะบ้าง และได้ทรงสร้างคุณค่าแบบใหม่ ให้แก่ถ้อยคำที่ใช้อยู่ตามเดิมบ้าง อาทิ เช่น ใช้คำว่าพรหม ซึ่งถือว่าเป็นชื่อของสัตว์โลก ที่ได้เกิดและตายประภพหนึ่งบ้าง หมายถึง บิดาและมารดาบ้าง ส่วนรูปแบบของการใช้ภาษา ในการประกาศพระพุทธศาสนา ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงได้มีลักษณะโดดเด่นที่สำคัญมาก จึงพอสรุปได้เป็นประเด็นต่าง ๆ มีดังนี้ (พนารัตน์ จันทรสิทธิเวช, 2560)

1) พระองค์ทรงใช้ภาษาเฉพาะท้องถิ่น คือในการประกาศพระพุทธศาสนาของพระองค์ ส่วนใหญ่มักจะเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า พระพุทธองค์ทรงใช้ภาษาของชนชาวมคธ ในทุกระดับชั้นและเป็นภาษาในการสั่งสอนธรรม เหตุผลสำคัญที่ได้ทรงเลือกใช้ภาษามคธดังกล่าวนี้ กล่าวคือพระองค์ทรงได้ถือเอาความเข้าใจ และความสามารถในการรับรู้ได้ เพื่อที่จะให้เป็นประโยชน์ ที่พึงได้พึงถึงของชาวมคธเป็นหลักใหญ่นั้นเอง และถ้าหากมองในแง่นี้ บริบทในทางสังคมที่สั่งสอนนั่นเอง ซึ่งได้ถือว่าเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการใช้ภาษาของพระพุทธองค์ เพราะว่าเมื่อได้ทรงตัดสินพระทัยที่จะทรงประกาศพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธแล้ว การที่จะทำให้ชาวมคธนั้นได้เข้าใจ ถึงสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงสอนได้นั้น อาจต้องใช้ภาษาที่ชาวมคธที่สามารถเข้าใจ กล่าวคืออาจจะต้องสื่อสารกันด้วยภาษาถิ่นของพวกเขา นั่นเอง (พนารัตน์ จันทรสิทธิเวช, 2560)

2) พระพุทธองค์ทรงใช้ภาษาสามัญที่ไม่ใช่ภาษาชั้นสูง คือหากแต่ทรงใช้เป็นสื่อการแสดงเหตุ และการแสดงผล แห่งความเป็นจริง ความถูกต้อง และความดีงาม เพราะว่าเป้าหมายหลักที่สำคัญของพุทธกิจ คือการช่วยเหลือเหล่านมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง การใช้ภาษาที่ง่าย และจึงเอื้อต่อการบรรลุเป้าหมายนั้น ด้วยสาเหตุนี้เอง จึงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ซึ่งในประวัติพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ได้มีพระภิกษุสองรูปที่มาจากตระกูลของพวกพราหมณ์ และได้นำเสนอว่าให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาต ให้ศึกษาเล่าเรียนธรรมะชั้นสูง โดยให้เลือกใช้ภาษาสันสกฤตเป็นหลัก โดยให้มีฉันทลักษณ์ที่เป็นโคลง กาพย์ กลอน และโคลกเหมือนอย่างในพระคัมภีร์พระเวทของพวกพราหมณ์ โดยถือว่าเป็นภาษาชั้นสูง และจัดว่าเป็นภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์มากอีกด้วย เพราะว่าการปล่อยให้ศึกษาเล่าเรียน คำสั่งสอนด้วยภาษาเดิมของแต่ละคนนั้น อาจจะทำให้คำสั่งสอนเสียหายได้ง่าย และอาจจะผิดเพี้ยนได้ง่ายนั่นเอง แต่การปรากฏที่ชัดเจนว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้ตามที่พระภิกษุทั้งสองรูปนั้นนำเสนอมาแต่อย่างใดเลย ซึ่งไม่เพียงแต่ไม่ทรงอนุญาตเท่านั้น แต่อย่างทรงห้ามการกระทำดังกล่าวอีกด้วย โดยถือว่ามีความผิดปฏิกิริยาทุกกฎ และจะต้องสำนึกตนเอง และจะต้องปรับปรุงตนเองเสียใหม่อีกด้วย อีกทั้งยังไม่ให้ประพฤติดุเช่นนั้นอีกด้วย และได้ทรงยืนยันที่จะให้ศึกษาเล่าเรียน ในคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ด้วยภาษาแบบเดิม คือภาษาของชาวมคธ

3) พระพุทธองค์ทรงใช้ภาษาแต่ไม่ได้ทรงยึดติดในตัวยุทธภาษาที่ใช้ คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเล็งเห็นอีกว่า ในโลกประสบการณ์ของมวลมนุษยชาตินั้น ได้ตกอยู่ในการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงไม่ได้ประสงค์ที่จะแสดงธรรมะ ด้วยตัวยุทธภาษาที่แน่นอนและตายตัวนั่นเอง ซึ่งภาษาของมนุษยชาติที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัส เรียกว่า โลกบัญญัติ โลกนิรุตติ โลกโวหาร และโลกบัญญัติ ต่างก็ล้วนแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และตามวัฒนธรรมในทางวัตถุต่าง ๆ อีกด้วย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้ใช้วิธีการอธิบายถ้อยคำ และใช้ความคิดด้วยการใช้ภาษา แบบที่ไม่สุดโต่งไปในด้านใดด้านหนึ่งนั่นเอง ซึ่งระหว่างความไม่มีกฎเกณฑ์ กับการเคร่งครัดในทางภาษานั้น หากแต่จะทรงยอมรับ และทรงใช้ภาษาตามที่ชาวโลกยังนิยมใช้กันอยู่ (พนารัตน์ จันทรสิทธิเวช, 2560)

โดยภาษาที่ชาวโลกได้ใช้กันอย่างไรนั้น พระพุทธองค์ก็ทรงใช้อย่างนั้นด้วย แต่ว่าก็ไม่ได้ทรงยึดติด และไม่ได้ทรงปฏิเสธภาษาเหล่านั้นเลย ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้แก่ลูกชายของคราญช้างชื่อจิตต์ เอาไว้ว่า ในสมัยใดที่มีการได้อัตภาพที่หายาบ ในสมัยนั้นย่อมไม่ถึงการ ที่นับว่าได้อัตภาพอันสำเร็จด้วยใจ อีกทั้งย่อมไม่ถึงการนับว่าได้อัตภาพที่ไม่มีรูป ในสมัยนั้นก็ย่อมไม่ถึงการนับว่า ได้อัตภาพที่หายาบเท่านั้น ในสมัยใดมีการได้อัตภาพที่สำเร็จด้วยใจ ในสมัยนั้น ย่อมไม่ถึงการนับว่าได้อัตภาพที่หายาบ อีกทั้งย่อมไม่ถึงการนับว่า ได้อัตภาพที่ไม่มีรูป ในสมัยนั้นย่อมไม่ถึงการนับว่า ได้อัตภาพที่สำเร็จด้วยใจเท่านั้น ในสมัยใดมีการได้อัตภาพที่ไม่มีรูป ในสมัยนั้นย่อมไม่ถึงการนับว่า ได้อัตภาพที่หายาบ อีกทั้งย่อมไม่ถึงการนับว่า ได้อัตภาพที่สำเร็จด้วยใจ ในสมัยนั้นย่อมไม่ถึงการนับว่า ได้อัตภาพที่ไม่มีรูปเท่านั้น สิ่งเหล่านี้จัดว่าเป็นโลกสามัญ เป็นโลกโวหาร เป็นโลกนิรุตติ เป็นโลกบัญญัติ ที่เรตถาคตใช้ตรัสรู้แต่ยังไม่ทรงยึดติด ในข้อความนี้ จึงได้แสดงให้เห็นอีกว่า (พนารัตน์ จันทรสิทธิเวช, 2560)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ทรงเลือกใช้ภาษา อยู่สองลักษณะ ได้แก่ ภาษาสมมุติ หมายถึง ภาษาที่ชาวโลกได้สมมุติกันขึ้นมา หรือสมมุติถา กล่าวคือเป็นภาษาที่กล่าวถึงจำพวกสัตว์ต่าง ๆ บุคคล ตัว ตน เรา เขา เทวดา และพรหม ภาษาปรมัตถ์ ได้แก่ ภาษาที่ได้กล่าวถึงหลักอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ชันธ ธาตุ อายตนะ สติปัฏฐาน และสัมมปธาน กล่าวคือพระพุทธองค์ทรงเลือกใช้ภาษาสมมุติ กับบุคคลที่ฟังแล้วที่จะสามารถเข้าใจได้ในทันที ซึ่งตรงกันข้ามกันหากว่า คนที่สามารถเข้าใจได้ด้วยภาษาปรมัตถ์ แล้ว พระพุทธองค์ก็จะทรงใช้ภาษาปรมัตถ์กับคนเหล่านี้ แต่ทว่าโดยปกติทั่วไปแล้ว พระพุทธองค์มักจะทรงแสดงธรรม ด้วยภาษาสมมุติก่อน แล้วจึงจะได้ทรงแสดงธรรม ด้วยภาษาปรมัตถ์ในภายหลังนั่นเอง สิ่งที่สำคัญก็คือพระพุทธองค์ ทรงไม่ยึดติดกับภาษาที่ใช้เลย เพราะไม่มีการยึดติดด้วยตัวตัณหา มานะ และทิฐิ เพราะฉะนั้น ภาษาปรมัตถ์จึงถือว่าเป็นภาษาแบบใหม่ ที่ชี้ตรงต่อรูปแบบลักษณะความเป็นจริง จึงเป็นภาษาที่พระพุทธองค์ทรงเสนอ และถือว่าเป็นภาษาของพระพุทธศาสนาอีกด้วย หลักฐานที่ถูกค้นพบอาจจะเห็นได้ว่า แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านจะนำเสนอภาษาปรมัตถ์ก็ตาม แต่ว่าพระพุทธองค์ก็ทรงไม่ได้ปฏิเสธภาษาสมมุติ หรือภาษาสามัญที่ได้ใช้พูดคุยกันโดยทั่วไปนั่นเอง ซึ่งในทางตรงกันข้ามนั้น พระพุทธองค์ทรงกลับยืนยันว่าจะให้เหล่าพระสาวกทั้งหลายของพระองค์ ได้ศึกษาเล่าเรียนคำสั่งสอนของพระองค์ ด้วยภาษาท้องถิ่นนั้นอีกด้วย และพระพุทธองค์เองก็ทรงใช้ทั้งสองภาษา ในการสั่งสอนตาม

สถานการณ์นั้น ตามอุปนิสัยของผู้ฟังโดยท่าทีการใช้ภาษาสองของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ในประเด็นดังกล่าวนี้ เห็นได้จากข้อความนี้ว่า (พนารัตน์ จันทรสิทธิเวช, 2560)

ในข้อที่เราได้กล่าวเอาไว้ว่า ไม่พึงปรักปรำภาษาของชนบท และไม่พึงล่วงเลยคำพูดสามัญเสีย เราอาศัยอะไรดังกล่าวแล้ว ภิกษุทั้งหลายอย่างไร เป็นการปรักปรำภาษาของชนบท และเป็นการกล่าวล่วงคำพูดสามัญ ภิกษุทั้งหลายภาษาชนในโลกลบนี้ บางชนบทหมายรู้ว่าปาติ บางชนบทหมายรู้ว่าปัตตะ บางชนบทหมายรู้ว่าปฏฐะ บางชนบทหมายรู้ว่าสารวะ บางชนบทหมายรู้ว่าหโลสะ บางชนบทหมายรู้ว่าโปณะ บางชนบทหมายรู้ว่าหนะ บางชนบทหมายรู้ว่าปิปีละ ภิกษุพูดปรักปรำโดยประการที่ชนบททั้งหลาย ได้หมายรู้เรื่องภาษานั้น ในชนบทนั้นตามกำลัง และความยึดถือว่า ที่เท่านั้นจริงอื่นเปล่า อย่างนี้จึงได้ชื่อว่า เป็นการปรักปรำภาษาของชนบท และเป็นการล่วงเลยคำพูดสามัญ ภิกษุทั้งหลายอย่างไร เป็นการไม่ปรักปรำภาษาของชนบท และเป็นการไม่ล่วงเลยคำพูดสามัญ ภิกษุทั้งหลายภาษาชนในโลกลบนี้ บางชนบทหมายรู้ว่าปาติ บางชนบทหมายรู้ว่าปัตตะ บางชนบทหมายรู้ว่าปฏฐะ บางชนบทหมายรู้ว่าสารวะ บางชนบทหมายรู้ว่าหโลสะ บางชนบทหมายรู้ว่าโปณะ บางชนบทหมายรู้ว่าหนะ บางชนบทหมายรู้ว่าปิปีละ ภิกษุที่พูดด้วยประการที่ชนทั้งหลาย ได้หมายรู้เรื่องภาษาชนในชนบทนั้น อย่างไม่มีความยึดมั่นว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลายพูดแก่ข้าพเจ้า หมายถึง ภาษานั้น ภิกษุทั้งหลายนี้ได้ชื่อว่า เป็นการไม่ปรักปรำภาษาของชนบท เป็นการไม่ล่วงเลยคำพูดสามัญ ข้อที่เราได้กล่าวว่าไม่พึงปรักปรำภาษาของชนบท ไม่พึงล่วงเลยคำพูดสามัญ เราอาศัยเนื้อความนี้ (พนารัตน์ จันทรสิทธิเวช, 2560) จากข้อความที่ได้ดังกล่าวอ้างถึง บทพระพุทธดำรัสในข้างต้นนี้ จึงทำให้ได้เห็นถึงข้อยืนยันที่เกี่ยวกับ ภาษาที่มีนัยอันสำคัญอยู่สองประการ ได้แก่ (ปรุทม์ บุญศรีตัน, 2550)

1) การที่ได้ยอมรับความเกี่ยวเนื่องของถ้อยคำพูดนั้น ขึ้นอยู่กับความนิยมที่ใช้พูดกันมากกว่าหลักการในทางด้านนิติศาสตร์ โดยมีไวยากรณ์ และโครงสร้างทางภาษา (ปรุทม์ บุญศรีตัน, 2550)

2) ข้อบ่งชี้ถึงสิ่งที่เป็นปัจจุบันกาล เรียกว่า กระแสภาษา ซึ่งได้เกิดขึ้นโดยการที่ใช้พูดกันอยู่เป็นประจำอย่างเสมอ ถือว่าเป็นการไม่ยอมรับโครงสร้างภาษา ที่ยุ่งยากและสับสนของนักภาษาศาสตร์ โดยกระแสนี้เอง จึงได้แสดงสถานะที่เป็นกลาง ในระหว่างการยึดมั่นผูกขาดทางด้านภาษาศาสตร์ กับการละเมิดกฎเกณฑ์ในทางด้านภาษาศาสตร์ (ปรุทม์ บุญศรีตัน, 2550)

ซึ่งหลังจากการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงอนุญาตให้เหล่าพระสาวกได้ศึกษา และได้เผยแผ่คำสั่งสอนของพระองค์ ด้วยภาษาของแต่ละท่านนั้นก็ดี และการที่ได้ทรงใช้ภาษาตามชาวโลกที่ได้ใช้กันอยู่ก็ดี และการยอมรับว่าภาษานั้น ๆ ได้มีความหมายที่หลากหลายนัยก็ดี จึงเป็นการยากที่อาจจะหลีกเลี่ยงในการที่อาจจะเข้าใจผิด ที่เกิดจากการตีความที่ผิดพลาดได้นั่นเอง เพราะเราได้มีพื้นฐานความรู้ และความเข้าใจที่แตกต่างกัน ทั้งด้านภาษาที่ได้ใช้พูดกัน และความคิดเห็นในบางอย่าง เพราะหากว่าถ้าหากต่างฝ่ายต่างยืนยันถึงความคิด ความเห็น และภาษาของตนเองว่าถูกต้องที่สุดแล้ว ย่อมที่จะเกิดความเห็นขัดแย้งกัน อย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม พระพุทธองค์ทรงได้เปิดทางให้มีการตรวจสอบ และได้ยอมรับความแตกต่างของภาษา ที่ได้ใช้พูดคุยกันในแต่ละท้องถิ่น อาจจะชี้ให้เห็นได้ว่า จึงไม่ควรยืนยัน จึงไม่ควรยึดมั่นในเฉพาะ

ภาษาของตนเอง เท่านั้นที่ว่าถูกต้องที่สุด และภาษาของคนอื่น หรือในท้องถิ่นอื่นนั้นผิด โดยสิ่งสำคัญที่สุด ในกรณีนี้ก็คือ ควรที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาของผู้อื่น ที่มีความแตกต่างจากของตนเองให้ได้มากที่สุด และควรที่จะเข้าใจ ในลักษณะที่ว่าแบบใจเขาใจเรา และการรู้เขารู้เรา เพื่อที่จะไม่เกิดการผูกขาดความถูกต้อง โดยเฉพาะภาษาของตนเองเพียงอย่างเดียว หากแต่ว่าเพื่อการต้องยอมรับความแตกต่างในการใช้ภาษาอื่น แม้ว่าอาจจะใช้คำเรียกที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่ก็ขอเพียงให้มีความเข้าใจตรงกันว่า ได้หมายถึงสิ่งเดียวกันนั่นเอง ซึ่งตัวอย่างเรื่องภาษะดังกล่าวมานั้น ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่สุด คืออาจจะต้องตระหนักเอาไว้ว่า ภาษาเป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารกันให้เข้าใจถึงความหมาย และความถูกต้อง ภาษาจึงไม่ใช่ความเป็นจริง และความถูกต้องที่ภาษาเหล่านั้นสื่อถึงนั่นเอง ถ้าหากว่าบุคคลใดได้เข้าใจถึงความเป็นจริง และความถูกต้องอย่างถ่องแท้ และไม่ประสงค์ที่จะสื่อสาร หรือถ่ายทอดความเป็นจริง ความถูกต้องให้แก่ผู้อื่น ภาษาจึงไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป

ภาษาสองลักษณะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และปรัชญาได้กล่าวเอาไว้ว่า รูปแบบในการสอนและการแสดงธรรมของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ได้มีอยู่หลากหลายรูปแบบวิธีการ และได้มีอยู่หลากหลายเทคนิควิธีการ ในทั้งนี้ได้ขึ้นอยู่กับอุปนิสัย และจิตของตัวบุคคลผู้ฟังเป็นสำคัญ เฉพาะอย่างยิ่งตัวภาษาที่ใช้สอนมีอยู่สองลักษณะ กล่าวคือภาษาแบบสามัญกับภาษาแบบปรมัตถ์ โดยภาษาทั้งสองนั้นพระพุทธองค์ มักจะใช้กับบุคคลที่แตกต่างกัน อาทิ เช่น บุคคลผู้มีปัญญาล้ำเลิศ พระองค์มักจะทรงใช้ภาษาปรมัตถ์ที่ได้มุงตรัสถึงแก่นแท้ที่เป็นความจริง หากว่าทรงได้ตรัสสอนที่มีปัญญายังไม่ถึงขั้นนั้น อาจจะทรงเลือกใช้ภาษาแบบสามัญ เพื่อแสดงถึงความเป็นจริงเบื้องต้น แล้วจึงจะได้สรุปชี้แจง เพื่อให้ได้เห็นถึงความเป็นจริง ในภาษาแบบปรมัตถ์ในภายหลัง เช่น ประโยคในข้อความที่ได้กล่าวว่า เธอจงวิตเรื่อนี้ และเรื่องที่เธอวิตแล้วก็จะถึงเร็ว ซึ่งจากข้อความดังกล่าวนี้เอง จึงถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจใหม่ว่า คำว่า เรือ หมายถึงอะไร ยังคงใช้เรือในความหมาย ที่ใช้เป็นพาหนะทางน้ำโดยทั่วไป (พระคันธसारิกวงศ์, 2550) อาจจะต้องตีความหมายใหม่ว่า พระพุทธองค์ทรงหมายถึงอะไรบ้าง และการวิตน้ำนั้น หมายความว่าอย่างไรบ้าง โดยการวิตอะไรเพื่อให้ออกจากเรือ เรือที่วิตน้ำออกไปแล้วก็จะถึงเร็ว นั้น คืออะไรบ้าง ในลักษณะเช่นนี้เอง นับว่าเป็นการใช้ภาษาแบบสามัญ ในการสื่อสารกันนั่นเอง ซึ่งใช้เป็นการอุปมาเพื่อเปรียบเทียบที่ว่า ร่างกายมนุษย์นั้นหมายถึงเรือ การวิตน้ำนั้นถือว่าการปฏิบัติเพื่อสลัดน้ำ คือความคิดเห็นที่ผิดพลาดไป หมายถึง การถึงฝั่งแห่งพระนิพพานอย่างแท้จริง อาจจะเห็นได้ว่า การที่จะเข้าใจว่าเรือในที่นี้ หมายถึงอะไรนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้พระคัมภีร์ในชั้นอรรถกถา นำมาช่วยให้ความข้อนี้ ให้มีความกระจ่างชัดเจนนยิ่งขึ้นไปอีก ถ้าไม่เช่นนั้นแล้ว หากว่าการตีความตามตัวอักษรดังกล่าวมานั้น เมื่อนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ต้งาม อาจจะมีพระภิกษุรูปหนึ่ง ได้ไปนั่งวิตน้ำจากเรืออย่างจริงก็เป็นได้ นอกจากนี้ คัมภีร์ในชั้นอรรถกถา จึงได้กล่าวจำแนกรูปแบบต่าง ๆ วิธีการแสดงธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การแบ่งออกเป็นสี่วิธีการด้วยกัน ได้แก่ (พระคันธसारิกวงศ์, 2550)

1) เอกังสพยาการณ คือการโต้ตอบทันทีที่ถูกถาม โดยการไม่มีเงื่อนไขใดเลย ถือว่าเป็นการโต้ตอบ อย่างตรงไปตรงมานั่นเอง

2) วิวัชชพยาการณ คือการโต้ตอบด้วยการจำแนกแยกแยะออกไป เพื่อให้เห็นประเด็นหลักในรายละเอียดนั่นเอง

3) ปฏิปุจฉาพยาการณ คือการย้อนถามก่อน แล้วจึงได้ตอบได้ในภายหลัง เพื่อให้แน่ชัดว่าได้มุ่งเน้น ในประเด็นใดบ้างนั่นเอง

4) ฐานีนียาพยาการณ คือการไม่ได้ตอบคำถามนั้นเลย เฉพาะที่เป็นคำถามแบบสุดขั้ว เช่น คำว่า ร่างกาย และชีพ ซึ่งเป็นคำเดียวกัน หรือไม่เป็นอย่างเดียวกันนั่นเอง

โดยนัยเหล่านี้ต่างก็ล้วนชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ได้มีการตีความหมาย ก็เพื่อให้เกิดเข้าใจในหลักธรรมะ เฉพาะอย่างยิ่งนับว่า เป็นการตีความหมาย การอธิบายความหมายของธรรมะ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และการใช้ภาษาลักษณะต่าง ๆ ในการสั่งสอนตามที่ได้มีปรากฏ อยู่ในพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เป็นภาษาแบบสามัญ และภาษาแบบปรมัตถ์ ที่เป็นการอุปมา และการอุปไมย อีกทั้งโวหารในด้านอื่น ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่จะต้องตีความหมายออกมาให้ชัดเจน เพื่อที่จะให้ได้ความหมายที่สมบูรณ์แบบที่สุด เพื่อให้เป็นที่เข้าใจในเนื้อหาสาระของธรรมโดยการผ่านตัวหนังสือ หรือการผ่านเสียงแก่มวลมนุษย์จากรุ่นสู่รุ่น (พระคันธसारากิวงศ์, 2550)

การอธิบายความหมายในภาษาหนึ่ง ไปสู่อีกภาษาหนึ่งนั่นเอง อาจจะต้องอาศัยการแปลความหมาย และการตีความหมาย ส่วนประโยชน์ของข้อความ ที่อยู่ในพระสูตรที่หลากหลายพระสูตรนั้น อาจจะต้องอาศัยการตีความหมายต่าง ๆ ถึงจะสามารถที่จะเกิดความเข้าใจได้อย่างง่ายขึ้น ซึ่งเฉพาะตัวบทของพระสูตร ที่เป็นแบบเนยยัตถะ หรือกระทั่งบทพระสูตรที่เป็นนิตยัตถะ กล่าวคือเมื่อได้มีอยู่ในบริบททางการศึกษาของอีกบริบทหนึ่งนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการตีความหมาย เพื่อให้เห็นเป็นภาษานั้นได้ และเพื่อให้ผู้ที่ใช้ภาษานั้นได้เข้าใจ และสามารถเข้าถึงหลักธรรมได้ง่ายขึ้น (พระคันธसारากิวงศ์, 2550)

บทสรุป

การตีความของพุทธศาสนา คือกรอบการตีความที่พุทธศาสนิกชนในประวัติศาสตร์ใช้ในการตีความและทำความเข้าใจพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนา และคำสั่งสอนการตีความที่พระคัมภีร์ทางพุทธศาสนาถ่ายทอดให้ผู้อ่าน เนื่องด้วยพระคัมภีร์ ประเพณี และสำนักของพุทธศาสนามีความหลากหลายมาก จึงมีแนวทางการตีความที่แตกต่างกันมากมายในพระพุทธศาสนาด้วย การตีความคัมภีร์ของพุทธศาสนานั้นขับเคลื่อนโดย ความต้องการทางหลุดพ้น ของประเพณีเพื่อค้นหาความหมายที่แท้จริง ของคัมภีร์ของพุทธศาสนา ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งในการตีความของพุทธศาสนา คือปัญหาว่าพระสูตรใด ควรถือเป็นพุทธวจน หรือพระวจนะของพระพุทธเจ้า และพระสูตรใดมีคำสอนที่ถูกต้อง คัมภีร์พุทธศาสนายุคแรก เช่น พระสูตรปิฎก และอาคมแยกแยะระหว่างพระสูตรของพุทธศาสนา ที่มีความหมาย

ชัดเจน และพระสูตรที่ต้องการการตีความเพิ่มเติม ต่อมาได้พัฒนาเป็นหลักคำสอนสองประการ คือหลักความจริงที่ระบุว่า สัจธรรมแบบธรรมดา และสัจธรรมสูงสุด แนวคิดของพุทธศาสนาเกี่ยวกับอุบาย (อุบายที่ชาญฉลาด) เป็นอีกหัวข้อทั่วไปในการตีความของพุทธศาสนา และถือว่าพระพุทเจ้าบางครั้งทรงสอนสิ่งที่ไม่เป็นความจริงตามตัวอักษร ในฐานะกลยุทธ์การสอนที่ชาญฉลาด และยังทรงสอนสิ่งต่างๆ มากมาย ให้กับผู้คนต่างกัน ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเข้าใจของเขา

ประเด็นเกี่ยวกับการพิจารณาว่า คำสอนใดเป็นคำสอนของพระพุทเจ้าที่แท้จริง นั้นปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทศาสนายุคแรก ๆ หนึ่งในคัมภีร์ดังกล่าวคือ มหาปรินิพพานสูตร มีตอนหนึ่ง เรียกว่า มหาปเทศ ซึ่งระบุเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาว่า คำสอนใดมาจากพระพุทเจ้า พระสูตรนี้ระบุว่า มีการอ้างอิงสี่ประการที่ยอมรับได้ คือพระดำรัสของพระพุทเจ้าเองที่ได้ทรงแสดงไว้ด้วยตนเอง ชุมชนผู้อาวุโสทางพุทธศาสนาและผู้นำของพวกเขา มีพระภิกษุเถระหลายรูปซึ่งเป็นผู้รู้ สำเร็จหลักสูตรแล้ว เป็นผู้รักษาทะระธรรม พระวินัย และพระไตรปิฎก ภิกษุรูปเดียวผู้ เป็นผู้ศึกษาดี สำเร็จหลักสูตรแล้ว เป็นผู้รักษาทะระธรรม พระวินัย และพระไตรปิฎก ในกรณีที่บุคคลไม่ได้รับการสั่งสอน โดยตรงจากพระพุทเจ้า ข้อความยังคงกล่าวต่อไปว่าผู้ฟังควรตรวจสอบคำสอนเหล่านี้โดย ศึกษาประโยคต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน ควรจะสืบเสาะในพระธรรมเทศนา และตรวจสอบด้วยพระวินัย หากไม่สามารถสืบเสาะถึงพระสูตรได้ ควรจะปฏิเสธคำสอนเหล่านี้ ข้อแตกต่างที่สำคัญอย่างหนึ่งที่คัมภีร์พุทธศาสนายุคแรก คือความแตกต่างระหว่างข้อความที่เป็นนัยยะ (ต้องอธิบาย) และนิตตะ (อธิบายอย่างเต็มที่) ในนัยยะสูตรระบุว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคล 2 คนนี้กล่าวร้ายพระตถาคต บุคคล 2 คนนั้น คือบุคคลใด ผู้ที่อธิบายพระธรรมที่ควรตีความว่า เป็นพระธรรมที่ตรัสไว้แล้ว และบุคคลใดอธิบายพระธรรมที่ตรัสไว้แล้วว่า เป็นพระธรรมที่ฟังตีความว่า เป็นพระธรรมที่ฟังตีความว่าเป็นพระธรรมที่ฟังตีความ บุคคล 2 คนนี้กล่าวร้ายพระตถาคต” แนวคิดนี้ได้รับการขยายความในภายหลังในวรรณกรรม อภิธรรมเถรวาท และมหายานในฐานะความจริงที่เป็นแบบแผนหรือสัมพันธ (สัมมุติ หรือโวหารสัจจะ) และความจริงสูงสุด (ปรมาตถสัจจะ) และเป็นที่ยึดมั่นในชื่อว่าหลักคำสอนสองความจริง หลักเกณฑ์อีกประการหนึ่งที่ พระพุทเจ้าทรงสอนเพื่อแยกความแตกต่างระหว่างธรรมะกับสิ่งที่ไม่ใช่คำสอนของพระองค์ คือการวิเคราะห์ว่าคำสอนใดคำสอนหนึ่ง ส่งผลต่อความคิดของเราอย่างไรโคตมีสูตรกล่าวว่าสิ่งใดก็ตาม ที่นำไปสู่ความคลายกำหนัด ความหลุดพ้น ความสละออก ความปรารถนาน้อย ความพอใจ ความสันโดษ ความตื่นตัว และการสนับสนุนที่ง่าย ถือเป็นคำสอนของครูบาอาจารย์ ในขณะที่สิ่งใดก็ตามที่นำไปสู่สิ่งที่ตรงข้ามกับคุณสมบัติเหล่านี้ ไม่สามารถเป็นคำสอนที่แท้จริงของพระพุทเจ้าได้ ในคัมภีร์พระพุทศาสนายุคแรก งานของการตีความจึงมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับการปฏิบัติธรรมการตระหนักรู้ถึงผลกระทบของการปฏิบัติของเรา ต่อสภาวะจิตของเราอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

กิริติ บุญเจือ. (2551). การตีความคัมภีร์ในปรัชญาตะวันตก. กรุงเทพฯ: สอนสุนันทา.

ปรุทมม์ บุญศรีตัน. (2550). รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย.

ปรีชา บุญศรีตัน. (2567). รูปแบบศาสตร์แห่งการตีความเชิงปรัชญาในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา. กรุงเทพฯ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระคันธสารากวีวงศ์. (2550). คัมภีร์เนตติปกรณ์. กรุงเทพฯ: ไทยรายวันการพิมพ์.

พนารัตน์ จันทรสิทธิเวช. (2560). วิเคราะห์การตีความหลักพุทธธรรมของเชอเกียมตฺรุงปะ. กรุงเทพฯ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร. (2548). ศาสตร์แห่งการตีความแนวพุทธ. กรุงเทพฯ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วีระชาติ นิมนงค์. (2559). เฮอร์เมเนติกส์ : ศาสตร์แห่งความเข้าใจของพระพุทธปรัชญาเถรวาทและ

มหายานเชิงเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
